

O'ZBEKISTONDA MONOPOLIYAGA QARSHI SIYOSAT

Narsayev Muxiddin Shofaatovich
Mirzakulova Soxiba Djumanazarovna
Namozov Azizbek Baxodir o'g'li
Norqulov Asliddin Rustam o'g'li
O'roqov Mirzabek Farxodovich
TerDU talabalari

Annotatsiya

O'zbekiston iqtisodiyotida sog'lom raqobat muhitini yaratish va monopolistik amaliyotlarni cheklash davlat siyosatining muhim yo'nalishlaridan biridir. Ushbu maqolada monopoliyaga qarshi siyosatning iqtisodiyotga ta'siri, uning amalga oshirilishi, asosiy muammolar va ularni bartaraf etish strategiyalari tahlil qilinadi..

Kalit so'zlar. Monopoliyaga qarshi siyosat, raqobat, iqtisodiy samaradorlik, monopoliyalar, raqobat siyosati, O'zbekiston, raqobatni tartibga solish..

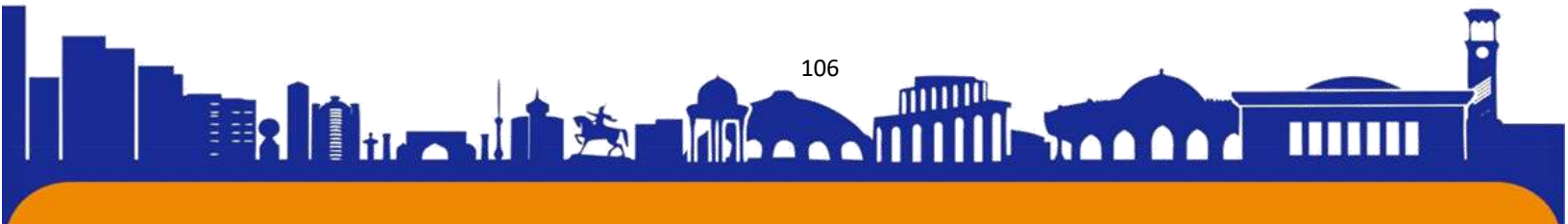
Abstract

Creating a healthy competitive environment and limiting monopolistic practices in the economy of Uzbekistan is one of the important directions of state policy. This article analyzes the impact of anti-monopoly policy on the economy, its implementation, main problems and strategies for their elimination.

Keywords. Antimonopoly policy, competition, economic efficiency, monopolies, competition policy, Uzbekistan, regulation of competition.

KIRISH

Bozor iqtisodiyotining samarali ishlashi uchun sog'lom raqobat muhiti zarur. O'zbekiston iqtisodiyotida monopoliyaga qarshi siyosat bozor o'yinchilari orasida adolatli raqobatni ta'minlash va iste'molchilarga tanlash erkinligini berish uchun joriy etilgan. Davlat monopoliyaga qarshi siyosat orqali bozorni erkinlashtirish va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish maqsadini ko'zlaydi. Ushbu maqolada O'zbekistonda monopoliyaga qarshi siyosatning ahamiyati, uning amalga oshirish mexanizmlari va bu boradagi o'zgarishlar muhokama qilinadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Monopoliyaga qarshi siyosat bo'yicha iqtisodiy tadqiqotlarda raqobat muhitining iqtisodiy samaradorlikka ijobiy ta'siri ta'kidlanadi. Klassik iqtisodiyotda monopoliyaning iqtisodiyotga ta'siri asosan narxlar va ishlab chiqarish hajmiga ta'sir qilishi orqali tushuntiriladi (Stigler, 1987). Uzun muddatda monopoliyalar raqobatni cheklab, iste'molchilar tanlash erkinligini kamaytirishi va narxlarning oshishiga olib kelishi mumkin. Porterning raqobat ustunligi nazariyasiga ko'ra, sog'lom raqobat muhiti kompaniyalarning samaradorligini oshiradi va innovatsiyalarni rag'batlantiradi (Porter, 1980).

O'zbekistonda monopoliyaga qarshi siyosat 2021-yildan boshlab modernizatsiya qilinib, yangi qonunlar va regulyatorlar orqali kuchaytirildi. Adabiyotlarda qayd etilishicha, O'zbekistonda monopoliyaga qarshi kurash bo'yicha muhim chora-tadbirlar sifatida iqtisodiy islohotlar va bozor liberallasuvi yondashuvlari muhim o'rin tutadi.

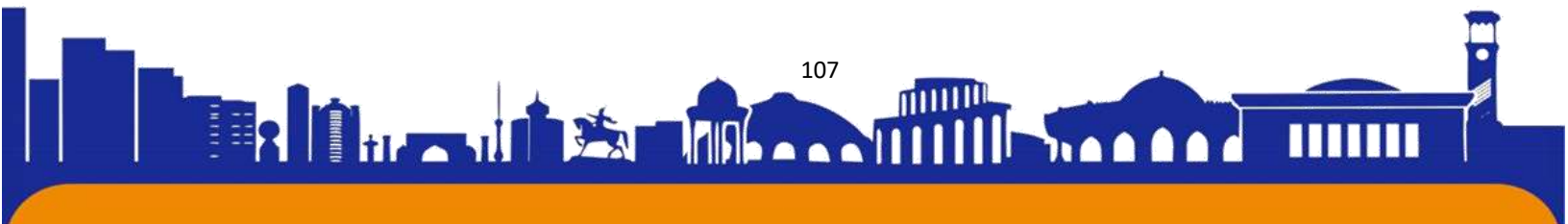
Ushbu maqola sifatli tahlil usuli orqali ishlab chiqilgan bo'lib, O'zbekiston iqtisodiyoti va raqobat siyosatining o'ziga xosligi hamda xalqaro tajribaga asoslangan qiyosiy tahlil amalga oshirilgan. Turli statistika va amaliy ma'lumotlar asosida monopoliyaga qarshi siyosatning samaradorligi baholangan.

NATIJALAR

O'zbekiston bozorida monopoliyalarni cheklash va raqobatni rag'batlantirish bo'yicha bir qancha o'zgarishlar amalga oshirilgan. Quyidagi jadvalda monopoliyaga qarshi islohotlar va ularning natijalari aks ettirilgan.

1-jadval. Monopoliyaga qarshi islohotlar va ularning natijalari

Yil	Qabul qilingan chora-tadbirlar	Natijalar	O'sish ko'rsatkichi (%)
2019	Raqobat to'g'risida qonun qabul qilindi	Bozor liberallashtirildi	5%
2021	Davlat korxonalarini xususiylashtirish	Monopoliyalarning qisqarishi	3%
2023	Raqobatni himoya qilish komissiyasi	Yangi kompaniyalar paydo bo'lishi	7%

Yuqoridagi jadval orqali ko‘rish mumkinki, monopoliyaga qarshi siyosat orqali iqtisodiy o‘shish va yangi bozor o‘yinchilarining kirib kelishi rag‘batlantirilgan. Shuningdek, ushbu chora-tadbirlar iste‘molchilarning tanlash imkoniyatlarini oshiradi va narxlarning pasayishiga olib keladi.

O‘zbekistonda monopoliyaga qarshi siyosat so‘nggi yillarda rivojlanib, davlat tomonidan amalga oshirilayotgan islohotlar bilan mustahkamlanmoqda. Monopoliyaga qarshi chora-tadbirlar o‘z samarasini berib, bozor iqtisodiyotini raqobatbardosh qilishga xizmat qilmoqda. Bular asosan quyidagi natijalarda aks etadi:

1. Bozor liberallasuvi

2019-yilda O‘zbekiston Respublikasida qabul qilingan “Raqobat to‘g‘risida”gi qonun asosida monopoliyalarni cheklash va raqobatni rag‘batlantirishga oid chora-tadbirlar amalga oshirildi. Bu o‘z navbatida turli sohalarda davlat korxonalarini raqobatga ochilishini ta‘minladi. Shu sababli, bu o‘zgarishlar ayrim iqtisodiy tarmoqlar bo‘yicha bozorning ochiqligini oshirib, mahalliy va xorijiy sarmoyadorlarni jalb etishda muhim qadam bo‘ldi.

2. Xususiylashtirish jarayonining kengayishi

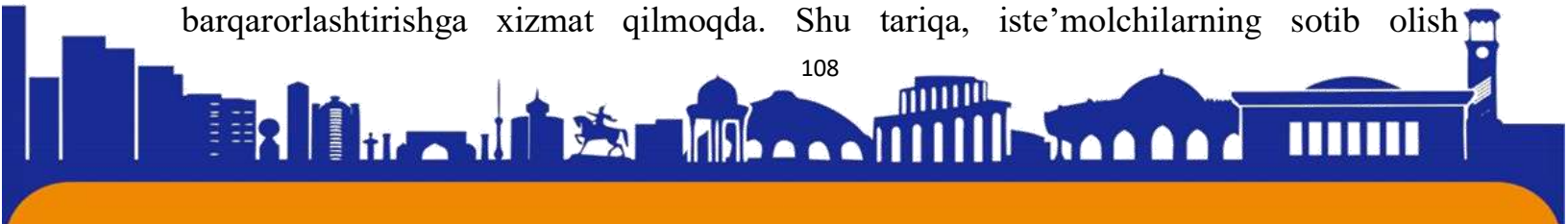
Davlat tomonidan amalga oshirilayotgan xususiylashtirish dasturi monopoliyalarning qisqarishi va bozorga yangi kompaniyalar kirib kelishini ta‘minlashga qaratilgan. 2021-yilda davlat korxonalarini xususiylashtirilib, ular bozorga mustaqil raqobatbardosh subyekt sifatida chiqish imkoniyatiga ega bo‘ldi. Natijada, monopoliyaga qarshi kurashda davlat ishtiroki kamayib, bozor o‘z-o‘zini tartibga solish mexanizmlariga tayanadigan holatga o‘tmoqda.

3. Raqobatni himoya qilish komissiyasi faoliyati

2023-yilda tuzilgan Raqobatni himoya qilish komissiyasi raqobat muhitini himoya qilish va monopoliyalarga qarshi choralarni kuchaytirish vazifasini o‘z zimmasiga oldi. Bu tashkilot monopoliyaga qarshi qonunlar ijrosini nazorat qiladi va bozorda raqobatni ta‘minlashga qaratilgan ko‘plab qarorlarni qabul qiladi. Bu esa kichik va o‘rta bizneslarning rivojlanishi uchun qulay shart-sharoitlar yaratdi va bozor kirish imkoniyatlarini kengaytirdi.

4. Narxlar barqarorligi va iste‘molchilar farovonligi

Monopoliyalarni qisqartirish va raqobatni rag‘batlantirish bilan iste‘molchilarga tanlash imkoniyatlari kengaymoqda, bu esa mahsulot va xizmatlar narxlarini barqarorlashtirishga xizmat qilmoqda. Shu tariqa, iste‘molchilarning sotib olish

imkoniyatlari yaxshilanmoqda va farovonlik ortmoqda. Monopoliyaga qarshi siyosatning iste'molchilar manfaatlarini himoya qilish orqali iqtisodiyotning barcha qatlamlarida barqaror rivojlanishni ta'minlash imkoniyati ortmoqda.

5. Investitsiyalar va innovatsiyalarni rag'batlantirish

Bozorda raqobat muhiti yaxshilangani sababli xususiy sektor yanada innovatsiyalarga yo'naltirildi. Chet el investitsiyalarining kirib kelishi uchun monopoliyalarning qisqarishi muhim omil bo'lib, O'zbekiston iqtisodiyoti xalqaro miqyosda raqobatbardosh bo'lib bormoqda. Bu esa texnologik yangilanish va innovatsiyalarni tezlashtirishga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Yuqoridagi chora-tadbirlar natijasida, O'zbekiston iqtisodiyotida monopoliyaga qarshi siyosat orqali bozordagi raqobatni kuchaytirish va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish uchun zarur shart-sharoitlar yaratilmoqda. Monopoliyalarning qisqarishi va yangi o'yinchilarning kirib kelishi iqtisodiy samaradorlikni oshiradi, bu esa mamlakatda iqtisodiy rivojlanishning asosiy omillardan biriga aylanmoqda.

XULOSA

Monopoliyaga qarshi siyosat O'zbekiston iqtisodiyotining samaradorligini oshirish va ijtimoiy farovonlikni ta'minlashga yo'naltirilgan muhim islohotlar qatoriga kiradi. Ushbu siyosat bozor raqobatini kuchaytiradi va mamlakatda innovatsiyalarni rag'batlantiradi. Biroq, siyosatni yanada samarali amalga oshirish uchun nazorat mexanizmlarini kuchaytirish va xalqaro tajribalardan foydalanish muhim hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Stigler, G. J. (1987). The Theory of Price. Macmillan.
2. Porter, M. E. (1980). Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors. Free Press.
3. "O'zbekiston Respublikasida Raqobat to'g'risidagi qonun," O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari.
4. "O'zbekistonda monopoliyaga qarshi islohotlar," O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot vazirligi hisobotlari.

